

Barne- og familiedepartementet

Høringsuttalelse til NOU 2026: 2 Politikk for nye generasjoner (Fødselstallutvalget)

Ref.: 26/534

Det vises til departementets høringsbrev av 22. april 2026.

Reform – ressurscenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en privat og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten.

Saken gjelder:

Regjeringen oppnevnte i august 2024 utvalg om fødselstall og velferdsordninger for barnefamilier for å utrede konsekvenser av utvikling i tallet på fødsler i Norge. Utvalget har kommet med anbefalinger av tiltak og virkemidler som, om mulig, kan bidra til å snu nedgangen og støtte opp om økt fødselstall i Norge.

Reforms syn i kortform:

Reform er kritisk til en statlig politikk som eksplisitt har som mål å øke fødselstallene. Reform mener at historiske og samtidige eksempler på forsøk fra stater og religiøse samfunn gir gode grunner til å være varsom med å gjøre økte fødselstall til et eksplisitt politisk mål.

Reform er positiv til flere av utvalgets forslag dersom de begrunnes ut fra hensynet til befolkningens velferd og livskvalitet snarere enn behovet for å øke fødselstallene. Dette gjelder blant annet *Forslag 1: Redusert utenforskap* og *Forslag 5: Bedre helsetjenester for framtidige og nye foreldre*. For Reform er det i den sammenheng særlig viktig at helsetjenestene inkluderer begge foreldre og ivaretar alle kjønn på en likeverdig måte.

Når det gjelder *Forslag 6: Mer fleksibel og effektiv overgang fra foreldrepenger til barnehage*, støtter Reform innføring av løpende barnehageopptak fra fylte ett år. Av flere årsaker er Reform derimot kritisk til forslaget om å endre foreldrepengereordningen med å innføre rett til 70 uker permisjonstid med 70 prosent kompensasjon.

1. Overordnet vurdering: Kritikk av utvalgets mandat og utredningens mål om økte fødselstall

Utvalget har levert en grundig og omfattende utredning som belyser viktige områder i familiepolitikken. I tillegg gjennomgås prinsipielle argumenter mot fødselstall som mål, og utvalget skriver blant annet:

«Internasjonalt og historisk har pronatalistisk politikk – politikk med en eksplisitt ambisjon om å øke fødselstallene – vært knyttet til både eugenikk og begrensninger i kvinners frihet. Det er mange eksempler på at et politisk mål om fødselstall kommer i konflikt med reproduktiv autonomi.» (s. 212)

Reform deler denne bekymringen. Betenkelige forsøk på å påvirke fertilitet og reproduksjon tilhører ikke bare historien. Slike ambisjoner finnes også i dagens samfunn, både i autoritære stater og som elementer i enkelte nasjonalistiske og rasistiske ideologier. Dette understreker behovet for varsomhet når staten formulerer mål om ønsket befolkningsutvikling.

Reform mener utvalgets mandat og innretning er uheldig. Selv om utvalget legger vekt på reproduktiv frihet og på å legge til rette for at folk kan få det antallet barn de ønsker seg, er det overordnede premisset for arbeidet fortsatt å øke fødselstallene.

Familiepolitikkenes formål bør være å legge til rette for økonomisk trygghet, gode helsetjenester, likestilling og gode oppvekstvilkår for barn. Dette er mål som har verdi i seg selv, uavhengig av hvilken effekt de måtte ha på fødselstallene.

Et sterkere politisk mål om økte fødselstall kan bidra til en uheldig dreining av familiepolitikken, der oppmerksomheten flyttes fra menneskers velferd og valgfrihet til befolkningsutvikling. Dette kan også skape forventninger om at enkeltindivider eller grupper av befolkningen har et særskilt ansvar for å bidra til bestemte demografiske mål. I et samfunn med frie individer er det ikke statens eller samfunnets oppgave å definere et slikt ansvar. Sannsynligvis er det heller ikke departementets intensjon å legge til rette for en «statspaternalistisk» tilnærming. Det er likevel dette som er det etterlatte inntrykket. Vi frykter at dette kan bidra til å legge utilbørlig press på kvinner og menn i fertil alder, med de mulighetene det gir for opplevelse av skam, sosiale sanksjoner og annet, om ikke mer eller mindre uttrykte forventninger om å føde barn (for staten) innfris.

På dette grunnlaget er Reform altså meget skeptisk til den overordnede begrunnelsen for utvalgets arbeid.

På den annen side ser vi at mange av tiltakene utvalget foreslår, representerer god familie- og velferdspolitik - uavhengig av hvilken effekt de måtte ha på fødselstallene. I det følgende

gir Reform sin vurdering av utvalgets hovedforslag, slik de er gjengitt på side 18 til 24 i utredningen.

2. Vurdering av utvalgets forslag til tiltak

Forslag 1: Redusert utenforskap

Reform støtter utvalgets prioritering av forebygging av utenforskap, særlig blant menn.

Investeringer i gutters og menns psykiske helse, gjennomføring av utdanning, deltakelse i arbeidslivet, sosial tilhørighet og forebygging av vold og utenforskap gir økt livskvalitet og har en verdi i seg selv. Det er positivt om en slik investering forebygger psykisk uhelse og frafall i utdanning og arbeidsliv for unge menn, slik at de i større grad kommer i posisjon til å etablere egen familie dersom de ønsker det.

Forslag 2: En raskere etablering i voksenlivet

Reform støtter tiltak som gjør det lettere å etablere seg i utdanning og arbeid, men vil samtidig understreke at etablering i voksenlivet ikke bare handler om økonomi og arbeid. Psykisk helse og stabile relasjoner bør også være en del av dette perspektivet. Dette er viktige elementer i god livskvalitet. Dette er også områder der menn, og i særdeles utsatte grupper av gutter og menn, kommer dårlig ut på en rekke statistikker.

I denne forbindelsen viser vi til Mannsutvalgets utredning (NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg), som har utredet og kommet med konkrete forslag til en bedring av menns livskvalitet på en rekke områder.

Blant tiltakene Mansutvalget foreslår, som på ulike måter vil kunne ha betydning for en bedre livskvalitet for gutter og menn, er å styrke nybakte fedres rolle og rettigheter (tiltak 2), innføre fleksibel skolestart (tiltak 11), motvirke sosiale forskjeller i barn og unges fritidstilbud (tiltak 28), etablere et lovpålagt fritidsklubbtilbud i alle kommuner (tiltak 29), gjøre helsetjenester mer tilgjengelige for gutter og menn (tiltak 22), styrke innsatsen for å forebygge selvmord (tiltak 25) og å nedsette et mannshelseutvalg (tiltak 20).

Det er av stor viktighet at regjeringen følger opp disse og andre av Mannsutvalgets forslag til tiltak, dersom unge menns etablering i voksenlivet, og derved også deres forutsetning for å etablere stabile familierelasjoner, skal kunne forbedres. Mannsutvalgets forslag henger også tett sammen med behovet for en innsats mot gutter og menns utenforskap, omtalt i fødselstallutvalgets forslag 1.

Forslag 3: Økt økonomisk støtte til foreldre under 30 år

Ingen kommentar.

Forslag 4: Et bedre boligmarked for barnefamilier

Ingen kommentar.

Forslag 5: Bedre helsetjenester for framtidige og nye foreldre

Utredningen omtaler svangerskap, fødsel og barseltid, i stor grad fra den gravides perspektiv. Det er selvsagt viktig og helt essensielt. Reform savner likevel et tydeligere perspektiv på den andre forelderen.

En erfaring fra forskning og vårt utviklingsprosjekt «En likestilt helsestasjon» er at inkludering av begge foreldre, er av avgjørende betydning for helsetjenestens arbeid. Ettersom begge påvirker helsen og livssituasjonen til familien som helhet, går man glipp av viktige helsegevinster dersom ikke også fedre (og medmødre) inkluderes.

Forslag 6: Mer fleksibel og effektiv overgang fra foreldrepenger til barnehage

Velferdsstaten har ikke lyktes med å etablere en sammenhengende omsorgskjede fra starten av foreldrepermisjonen til barnehagestart i barnets første leveår. Blant konsekvensene av dette, er at mange foreldre har mindre tid med barnet enn de ønsker, og at en god del av dem tar ulønnet permisjon. Uttaket av ulønnet permisjon har økt de siste årene, både blant fedre og mødre. Men siden det fortsatt oftest er mor som tar ulønnet permisjon, har dette uheldige likestillingskonsekvenser – både for mødre, som ved dette får sine pensjons- og sykelønnsrettigheter forringet, og for familien, ved at fordelingen av tid brukt sammen med barna forrykkes mellom foreldrene.

Begrunnelsen foreldre oppgir for å velge ulønnet permisjon er først og fremst mulighet til tid til å være sammen med barna. Deretter oppgis mulighet til å amme barn, mens utfordringer i sammenheng med barnehageopptak kommer på tredje plass.

Utvalget foreslår å løse utfordringen ved økt bruk av ulønnet permisjon på to måter: ved at alle barn får tilbud om barnehageplass fra fylte ett år, og ved å endre foreldrepengereguleringen gjennom å gi foreldre rett til 70 uker med foreldrepenger med 70 prosent kompensasjon.

Det er et høyst reelt problem for mange barnefamilier at tidspunktene for barnehageopptakene er så rigide som de er i dag. Reform gir derfor utvalget vår fulle støtte

til forslaget om løpende barnehageopptak fra fylte ett år. Dette er en velferdsreform det er på høy tid å innføre.

Samtidig ønsker vi å bidra til en nyansering når det gjelder forslaget om endringer i foreldrepengereordningen. For det første vil vi peke på at flere utvalg allerede har utredet foreldrepengeregelverket grundig, deriblant Ellingsæterutvalget (NOU 2017: 6 Offentlig støtte til barnefamiliene) og Mannsutvalget. Begge disse utvalgene har foreslått å gi fedre fullt ut likestilte og selvstendige foreldrerettigheter.

Problemet består i at fedre ikke får tatt ut foreldrepenger (utover fedrekvoten og EUs minstekrav) så lenge mor ikke går ut i arbeid eller utdanning, eller er for syk til å ta seg av barnet. Det stilles ikke et tilsvarende krav til mor om at far skal være i aktivitet for at hun skal få foreldrepenger for fellesdelen.

Det er på høy tid at denne urimeligheten rettes opp i. Reform er kritisk til at Fødselstallutvalget hopper bukk over denne problemstillingen, som rammer en god del fedre, spesielt i tilfeller der mødrene ikke har tjent nok til å få foreldrepenger.

Når det gjelder utvalgets konkrete forslag om 70 uker permisjon med 70 prosent kompensasjon, er valgene foreldrene får i dag, å enten velge 100 eller 80 prosent uttak av foreldrepenger. I likhet med 80 prosent uttak er utvalgets forslag at 70 prosent uttak vil bety at permisjonstiden strekkes ut i tid, slik at foreldrekompensasjonen totalt sett blir den samme.

Foreldrepengereordningen bør ikke gjøres for komplisert. En av de viktigste grunnene til fedrekvotens suksess er at den har vært relativt enkel å forstå. Deler av ordningen er allerede komplisert og kan være vanskelig å forstå, også for NAV. Selv om regelverket nylig ble forbedret med innføringen av EUs minstekrav til 10 ukers fedrekvote, bidro endringen også til en ytterligere komplisering av regelverket.

Sett fra fedrenes perspektiv er fedrekvoten en ferdigforhandlet ordning både med mor og arbeidsgiver, som både er selvsagt og høyt verdsatt. Utvalgets forslag om innføring av 70 uker med 70 prosent kompensasjon vil kunne bidra til en ytterligere komplisering av regelverket. Dette gir grunn til varsomhet.

Reform mener derfor at utvalgets forslag om å innføre rett til barnehageplass fra barnet fyller ett år bør innføres *før* man eventuelt endrer foreldrepengereordningen. Innføring av en slik rett, vil gjøre det mulig å måle effekt på uttak av ulønnet permisjon. Dersom rett til barnehage fra ett år ikke viser at bruken av ulønnet permisjon går vesentlig ned, vil en endring med et alternativ med 70 uker med 70 prosent kompensasjon kunne vurderes.

For å unngå at en eventuell endring av foreldrepengereordningen får særlig uheldige likestillingskonsekvenser, støtter Reform utvalgets forslag om å beholde fellesperioden på 16 uker, mens mødre- og fedrekvoten økes til 25,5 uker ved 70 prosent foreldrepenger. Med samme begrunnelse støtter vi også utvalgets flertalls forslag om å endre dagens fellesperiode ved 80 prosent uttak, til 16 uker. Samtidig bør altså forslagene fra Ellingsæterutvalget og Mannsutvalget tas opp til ny vurdering.

Forslag 7: Bedre balanse mellom arbeidstid og familietid blant foreldre med yngre barn

Elleve av tolv medlemmer foreslår et forsøk med redusert arbeidstid for småbarnsforeldre.

Reform er positiv til et slikt forsøk med livsfasepolitikk. Et spørsmål er likevel om redusert arbeidstid for småbarnsforeldre vil kunne gjøre unge mennesker i etableringsfasen mindre attraktive på arbeidsmarkedet. En eventuell oppskalering av redusert arbeidstid for småbarnsforeldre bør derfor bygge på kunnskap som gjør det mulig å veie de negative konsekvensene grundig opp mot mulige gevinster.

Konklusjon

Mange utsetter eller begrenser antallet barn fordi de ønsker å sikre barna gode oppvekstvilkår i et samfunn med høye levekostnader, usikkerhet og høye forventninger til foreldreskap. Familiepolitikkenes viktigste mål er etter Reforms vurdering å legge til rette for at barn blir født inn i familier som ønsker dem, og som har — eller gis — gode forutsetninger for å gi dem en trygg oppvekst. Dette forutsetter gode rammevilkår gjennom helsetjenester, utdanning, arbeid, økonomisk trygghet, rettigheter og et hjelpe- og velferdssystem som ivaretar begge foreldrene som likeverdige og likestilte omsorgspersoner. Slik investerer vi i barns oppvekstvilkår og neste generasjons helse og livskvalitet.

Dersom dette også bidrar til at flere kan realisere ønsket om å få barn, er det en positiv effekt av god familiepolitikk. Det bør imidlertid ikke være dens primære mål.

Vi stiller oss selvsagt tilgjengelige dersom det er behov for avklaringer, eller om det er oppfølgende spørsmål.

Oslo, 31. juli 2026

Are Saastad /s/
daglig leder

Ole Brede Nordfjell
fagsjef